

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

В статті обґрунтовано взаємозв'язок і взаємозалежність соціальної безпеки підприємства і його соціального ризику. Визначено тенденції динаміки соціального ризику та його вплив на характеристики соціальної безпеки. Запропоновано критерії їх динаміки за умов конкурентної боротьби.

Ключові слова: соціальна безпека, соціальний ризик, соціальна стійкість, соціальна напруга.

ANTONYUK P. P.
Khmelnitsky National University**INTERCOMMUNICATIONS ARE IN THE FIELD OF SOCIAL SAFETY
OF ENTERPRISES**

The aim of the research – to explore the intercommunication and interdependence of social safety of enterprise and his social risk. The tendencies of dynamics of social risk and his influence are certain on descriptions of social safety. Practice functioning of enterprises in a dynamic competitive environment in close relationship and emphasizes the interdependence of social risk and social security. Selection algorithm support optimal model of social security of the industry, the development of an appropriate system of management and operational management solutions will allow entities to maintain the level of social security in accordance with the requirements of time. The criteria of their dynamics are offered at the terms of competitive activity.

Keywords: social safety, social risk, social firmness, social tension.

Постановка проблеми. За умов конкурентної боротьби ризик є невідривний елементом діяльності суб'єкта господарювання. Соціальний ризик підприємства не є виключенням. Практика функціонування підприємств у динамічному конкурентному середовищі підкреслює тісний взаємозв'язок і взаємозалежність соціального ризику і соціальної безпеки. Умови, що склалися, вимагають постійної адаптації підприємств до частого коливання соціального ризику та соціальної безпеки. Соціальна безпека підприємства є запорукою мінімізації його соціального ризику, а також гарантією зростання соціальної стійкості підприємства та зменшення його соціальної напруги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За сучасних умов господарювання надзвичайно актуальним є дослідження питань соціальної безпеки підприємств, які на сьогодні є значно обмеженими, оскільки вивчають соціальну безпеку підприємств лише як функціональну складову економічної безпеки. У такому ракурсі соціальну безпеку досліджують Безбожний В.Л. [1], Іляш О.І. [2], Голубева Т.В. [3], Бокій В.І. [4], Жиглей І.В. [5], Петрович Й.М. [6], Шваб Л.І. [7] та ін. Крім того важливо наголосити, що зазначені науковці не вивчають соціальну безпеку підприємства у тісному зв'язку з його соціальним ризиком, не обґрунтовують їх тісний зв'язок та взаємозалежність на рівні суб'єкта господарювання.

Постановка завдання. Дослідити та обґрунтувати взаємозв'язок та взаємозалежність стану соціальної безпеки підприємства та рівня його соціального ризику, ґрунтуючись на теоретичних підходах до останнього та запропонованій нами концепції оцінки соціальної безпеки підприємства.

Мета статті досягається шляхом виконання таких завдань: вивчити існуючі теоретичні підходи до соціального ризику, визначити напрями їх дослідження та переваги їх використання за сучасних умов господарювання; дослідити взаємозв'язок та взаємозалежність тенденцій соціальної безпеки та соціального ризику на рівні суб'єкта господарювання та обґрунтувати критерії їх динаміки за умов конкурентної боротьби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризик є невід'ємною складовою будь-якої діяльності на всіх рівнях управління. Ситуація що склалася вимагає постійного дослідження питань соціального ризику у тісному зв'язку з соціальною безпекою як на рівні держави, так і на рівні підприємства.

У наукових дослідженнях ризик визначається як можливість реалізації небажаних наслідків, як розмір можливих втрат, як комбінація ймовірності і розміру втрат тощо. На думку Н. Лумана [25], усі явлення в сучасній ризикології умовно можна розділити на дві групи. Перша група, яка представляє більшість, включає науковців, що визначають поняття «ризик» як протилежне за значенням поняттю «безпека». Для них ризик є критерієм оцінки рішення, математичною категорією, яка дає змогу визначити розмір зусиль для забезпечення безпеки рішення. Друга група включає науковців, які визначають ризик як щось протилежне поняттю «небезпека». Про небезпеку говорять, коли йдеться про негативні наслідки природи та довкілля. Поняття «ризик» використовують в основному коли мова йде про негативні наслідки рішень людини.

Ми підтримуємо думку науковців першої групи і також вважаємо що «ризик» є протилежним поняттям до «безпеки», і наголошуємо на їх зворотному зв'язку, а саме зростання соціальної безпеки буде сприяти зменшенню соціального ризику і навпаки.

Соціальний ризик є одним із видів ризиків, поряд з політичними, економічними та екологічними ризиками. Соціальний ризик – складне явище, що має безліч незбіжних, а іноді й суперечливих реальних основ. Соціальними вважають небезпеки (ризик), що виникають із причин суспільного характеру та захиститися від яких індивідуально з високим ступенем надійності в більшості випадків неможливо, оскільки вони обумовлені складним комплексом об'єктивних соціально-економічних умов і практично не залежать від волі окремої людини [13; 20].

Існує дуже тонка грань між соціальною безпекою підприємства та соціальною безпекою індивіда, оскільки остання напряму залежить та тісно пов'язана із соціальною безпекою суб'єктів господарювання, галузі тощо. Ефективність системи соціальної безпеки підприємств знаходиться у тісному зв'язку з результативністю діяльності суб'єктів господарювання та їх працюючих, що значною мірою обумовлює рівень соціального ризику і відповідні втрати підприємства.

Категорія соціального ризику активно вивчається у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Узагальнення та опрацювання наукової літератури [8–21] дало змогу виділити два напрями досліджень соціального ризику. Дослідники першого напрямку вивчають в основному соціальний ризик як непрогнозовані зміни, події, небезпеки, що впливають на суспільство в цілому [15–21]. Представники другого напрямку пов'язують соціальний ризик з втратою заробітку, доходу, працездатності та ін. [8–14]. Розглянемо окремі визначення представників першого напрямку. Так, С.В. Шишкин розглядає соціальний ризик як «...непрогнозовані соціально-економічні зміни, що впливають на суспільство в цілому» [15, с.6]. Автори пропонують вивчати соціальний ризик як «...ризик (небезпека), що викликає соціальні деформації та диспропорції у функціонуванні і розвитку людини, суспільства, держави» [16, с.19; 17, с.21; 18, с.5]. В.В. Лепа досліджує соціальний ризик як «...випадкову подію (чи групу подій), унаслідок якої здійснюється руйнування (розбалансованість) умов для стабільного відтворення соціального потенціалу членів суспільства» [19, с. 5]. С.Ю. Гончарова, І. П. Отенко розглядають соціальний ризик як «...виникнення в суспільстві обставин, що наносять суттєвого збитку багатьом особам одночасно» [20, с. 69]. Н.А. Волгин визначає соціальні ризики як «...ризики соціального походження; ймовірні небезпеки, погрози порушення нормального (для даного суспільства) соціального стану, які викликані непереборними для даного суспільства причинами, що полягають у його конкретно-історичному устрої» [21, с. 90].

Дослідження та узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «соціальний ризик» представників другого напрямку дали змогу відзначити, що автори вбачають у соціальному ризикі в першу чергу втрату або загрозу втрати заробітку, доходу, у зв'язку повної та часткової втрати працездатності, або втрати попиту на працю. Важливо наголосити, що автори розглядають категорію «соціальний ризик» як окрему не пов'язану з результатами діяльності підприємства та його працюючих. Спільним недоліком представників першого та другого напрямів є те, що вони не простежують взаємозв'язок та взаємозалежність соціального ризику і соціальної безпеки підприємства, а також не вбачають зв'язок зазначених понять з результативністю діяльності підприємства і не враховують інтенсивність динаміки показників його витрат, доходів та прибутків.

Проведені дослідження дали змогу наголосити на доцільності дослідження соціального ризику в тісному зв'язку з соціальною безпекою підприємства. На нашу думку, соціальний ризик підприємства представляє собою ймовірність виникнення диспропорцій (порушень, невідповідностей) та їх наслідків на рівні суб'єкта господарювання, що напряму пов'язані з продуктивністю та результативністю його діяльності та впливають на рівень соціальної безпеки.

Відповідно до проведених досліджень [22, с.210–211] соціальна безпека підприємства представляє собою комплексне поняття що характеризує кількісні і якісні характеристики діяльності суб'єкта господарювання та відображає взаємозв'язок та взаємозалежність результатів діяльності самого підприємства та його працюючих. Соціальна безпека, на нашу думку, є комплексне поняття, що представляє собою, з одного боку, характеристику продуктивності діяльності підприємства через рівень його соціальної стійкості, з іншого – характеристику результативності його діяльності через стан соціальної напруги.

Оскільки більшість дослідників ризикології вважають що поняття «ризик» є протилежним за значенням поняттю «безпека», то є доцільним, на нашу думку, простежити тенденції зв'язку соціального ризику та соціальної безпеки в розрізі її складових, що представлено на рис. 1.

За даними рис.1 доцільно відзначити про обернений зв'язок соціальної безпеки підприємства та соціального ризику. Важливо зауважити, що зростання загрози соціального ризику буде свідчити про зменшення рівня соціальної безпеки підприємства і відповідно, зростання соціальної напруги та зменшення соціальної стійкості, як характеристик рівня соціальної безпеки. І навпаки, зменшення соціального ризику свідчить про зростання соціальної безпеки, а саме зростання соціальної стійкості та зменшення соціальної напруги.

Важливо відзначити, що зазначені тенденції соціальної безпеки та ризику підприємства відображаються у певній тенденції показників, що мають відповідно позитивну та негативну динаміку.

Важливу групу показників ефективності витрат на соціальні заходи є такі: рівень відрахувань на соціальні заходи (в розрізі фондів) на одного середньооблікового працюючого, на одну гривню повної собівартості, на одну гривню чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), на одну гривню чистого прибутку (збитку).

Висновки. Динамічне ринкове середовище вимагає постійної підтримки рівня соціальної безпеки підприємства. Оптимізація рівня соціальної безпеки та його підтримка ґрунтується на певній послідовності дій пов'язаних з оперативною оцінкою, аналізом, контролем рівня соціальної безпеки підприємства, розробкою оперативних управлінських рішень, що дасть змогу досягти і підтримувати відповідний рівень соціальної безпеки, мінімізувати рівень соціального ризику й відповідно покращити результати діяльності підприємства.

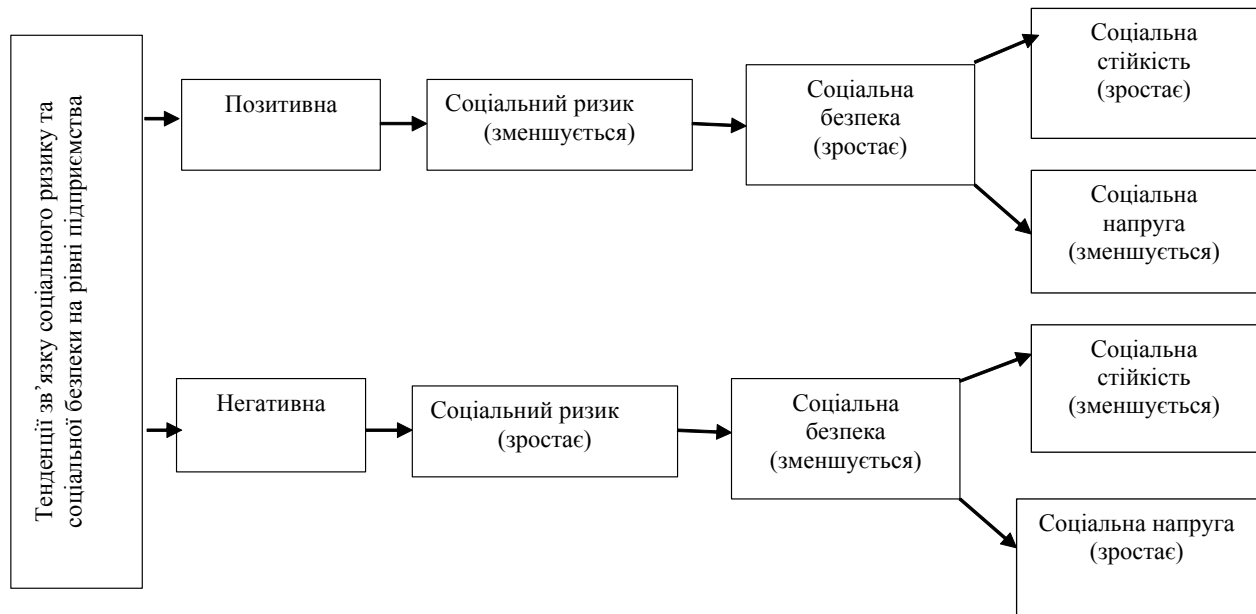

Рис. 1. Тенденції зв'язку соціального ризику та соціальної безпеки на рівні суб'єкта господарювання

Таким чином, дотримання алгоритму вибору оптимальної моделі підтримки рівня соціальної безпеки підприємств галузі, розробка відповідної системи заходів та оперативних управлінських рішень дасть змогу суб'єктам господарювання підтримувати рівень соціальної безпеки відповідно до вимог часу. Саме функціонування підприємств у мінливому конкурентному середовищі потребує постійного моніторингу рівня соціальної безпеки підприємств та мінімізації їх соціального ризику, що є важливим за умов загострення конкурентної боротьби.

Література

1. Безбожний В. Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / В.Л. Безбожний ; СНУ ім. В. Даля МОН України. – Луганськ, 2009. – 20 с.
2. Іляш О. І. Системна парадигма соціальної безпеки на різних рівнях суспільної ієрархії / О. І. Іляш // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 23–32.
3. Лугова В.М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства / В.М. Лугова, Т.В. Голубєва // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – №10. – С. 69 – 72.
4. Фокіна Н.П. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості / Н.П. Фокіна, В.І. Бокій // Актуальні проблеми економіки. Сер. Фінанси та кредит. – 2003. – № 8(26). – С. 111–114.
5. Жиглей І.В. Соціальна безпека суб'єкта господарювання: місце та роль бухгалтерського обліку / І.В. Жиглей // Вісник ЖДТУ. Сер. «Економічні науки». – 2008. – № 3(45). – С. 88–95.
6. Економіка підприємства : підручник / [Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М., Кіндрацька Г.І.] / За заг. ред. Й. М. Петровича. – [2-е вид., виправл.] – Лівів : «Магнолія 2006», 2008. – 580 с.
7. Шваб Л.І. Економіка підприємства : підручник / Шваб Л.І. – К. : Каравела, 2001. – 416 с.
8. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика : навч. посібник / Ягодка А.Г. – К. : КНЕУ, 2000. – 212 с.
9. Гонтмахер Е. Эволюция системы социальной поддержки населения / Е. Гонтмахер, В. Трубин // Общество и экономика. – 2000. – № 9 – 10. – С. 30 – 69.
10. Шишкин С.В. Экономика социальной сферы : учебное пособие / Шишкин С.В. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 367 с.
11. Новикова О.Ф. Социальная защита шахтеров (Потребности и возможности): Препр. докл. ИЭП НАН Украины / Новикова О.Ф. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1993. – 82 с.

12. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми : монографія / Борецька Н.П. – Донецьк : Янтар, 2001. – 352 с.
13. Пікалова Г.А. Управління системою соціального захисту населення в умовах трансформаційної економіки : автореф. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук / Пікалова Г.А. – Донецьк, 2003. – 22 с.
14. Лепа В.В. Управління соціальним ризиком (на прикладі Донецької області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук / Лепа В.В.– Харків, 2002. – 20 с.
15. Гончарова С.Ю. Соціальна політика : навчальний посібник / С.Ю. Гончарова, І.П. Отенко. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.
16. Социальная политика : учебник / под ред. Н.А. Волгина. – М. : Изд. «Экзамен», 2003. – 736 с.
17. Мечитов А.И. Восприятие риска / А.И. Мечитов, С.Б. Ребрик // Психологический журнал. – 1990. – № 3. Т. 11. – С. 87 – 95.
18. Социальная политика : учебник / под ред. Н.А. Волгина. – М. : Изд. «Экзамен», 2003. – 736 с.
19. Luhman N. Risk: a sociological theory. – New York : Aldine de Gruyter, 1993. – 236 p.

Надійшла 10.09.2016; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.